

- ний ресурс] / В. С. Карацїћ // Офіц. сайт Цифрової народної бібліотеки Сербїї. – Режим доступу: <http://digital.nb.rs/document/S-II-0467c>.
13. Карацїћ В. С. Српске народне пјесме. Књ. 4 : у којој су пјесме јуначке новијих времена о војевању за слободу [Електронний ресурс] / В. С. Карацїћ // Офіційний сайт Цифрової народної бібліотеки Сербїї. – Режим доступу: <http://digital.nb.rs/document/S-II-0467d>.
 14. Карацїћ В. С. Српске народне пјесме. Књ. 5 : у којој су пјесме јуначке новијих времена о војевању за слободу [Електронний ресурс] / В. С. Карацїћ // Офіц. сайт Цифрової народної бібліотеки Сербїї. – Режим доступу: <http://digital.nb.rs/document/S-II-0467e>.
 15. Гуць М. В. До 200-річчя з дня народження Вука Караджича. Велетень слов'янської фольклористики / М. В. Гуць. – Народна творчість та етнографія. – 1987. – Вип. 6. – С. 31–39.
 16. Чиркович С. М. История сербов / Сима М. Чиркович. – Москва, 2009. – С. 45.
 17. Афонский Патерик или жизнеописания Святых, на Святой Афонской горе просиявших : в 2 ч. [Дореформенная орфография] Репринтное воспроизведение изд. 1897 г. – Москва : Афонское подворье Ст. Пантелеимонова монастыря, 1994. – 558 с.
 18. Станојевић С. Историја Српскога Народа. – Београд, 1910. – Офіційний сайт вільної сербської бібліотеки на сербській мові «Викизворник» – <http://sr.wikisource.org/wiki>.
 19. Каждан, А. П. Очерки истории Византии и южных славян / А. П. Каждан, Г. Г. Литаврин. – 2. изд., испр. – СПб. : Алетей, 1998. – 336 с.
 20. Чередниченко Д. Безсмертне слово поета як основа народної пісні і державного гімну України (До 165-річчя від дня народження Павла Чубинського [Електронний ресурс] / Дмитро Чередниченко. – Режим доступу: <http://www.etnolog.org.ua/imfe.html>.

Одержано редакцією 22.01.2015

Прийнято до публікації 13.02.2015

Аннотация. Брайчевская Е.А. Сербские народные песни как отражение истории народа.

В статье рассматриваются сюжеты и особенности отражения исторического прошлого в ряде героических сербских народных песен, опубликованных известным сербским филологом, фольклористом, историком Вуком Стефановичем Караджичем. Исторической основой их сюжетов являются события и факты сербской истории, связанные с процессами образования средневекового государства, феодальными междуусобными войнами сербских феодалов, защитой сербских земель от турецкого вторжения и освободительной войной против турецких поработителей. Жизнеописание и оценка деятельности известных исторических личностей в сербских народных песнях могут быть использованы для уточнения, дополнения и новой интерпретации как хорошо известных, так и малоизвестных исторических фактов.

Ключевые слова: история Сербии, героические песни, Неманичи, Милош Обилич, Мрњавчевичи, гайдуцкие песни, гайдук Вуядин.

Summary. Braichevska O.A. Serbian Folk Songs as a Reflection of the People's History. *The article addresses storylines and interpretations of the historic past in the number of Serbian heroic folk songs published by the famous Serbian philologist, folklorist, and historian Vuk Stefanovic Karadzic. The historic background of storylines reflects events of the Serbian history related to the process of medieval state-building, feudal wars of Serbian nobility, defence against the Turkish invasion and struggle for liberation from Turkish conquerors. We attempt a comparison of interpretations of the folk songs characters' life trajectories and deeds with the life trajectories and achievements of the famous and only passingly touched historic figures. Life descriptions and activity assessments of famous historic figures in the Serbian folk songs can be used for correcting, completing, and making new interpretations of well-known as well as lesser-known historic facts. Serbian heroic songs glorifying Serbs' historic past and their struggle with the Ottoman Empire were translated into a number of European languages encouraging national liberation movements of Slavic peoples in the XIXth – beginning of the XXth centuries including Ukrainians.*

Key words: history of Serbia, heroic songs, Nemanjic dynasty, Milos Obilic, Mrnjavcevic family, the hajduk's songs, Vujadin the hajduk.

УДК 94(475)«18/19»-055.2

А. А. Котиченко

ПЕРШІ СТУДЕНТКИ ЯГЕЛОНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. Здійснено спробу до відтворення соціокультурного портрету перших слухачок Ягелонського університету. Основну увагу звернено на внутрішньомотиваційні чинники, які спонукали студенток до здобуття фаху.

Ключові слова: студентки, Ягелонський університет, фармація, історія освіти.

Постановка проблеми. У своєму щоденнику за 1893 р. відомий польський письменник Б. Прус, розмірковуючи над вирішенням жіночого питання у країні дійшов висновку: «Їх біда пояснюється не тим, що вони – жінки, а тим, що усюди – безлад. Відповідно не консерватизм та чоловіча хитрість заважають жінці, а – застій» [1, 67]. Ця думка була висловлена відомим письменником, літературним критиком та публіцистом у передрік до початку навчання перших студенток на факультеті фармації у Кракові. Очевидно, кожна з них мала свою мотивацію для вступу на навчання, витворюючи власну стратегію досягнення поставленої цілі. У цьому контексті інтерес становить і соціокультурний портрет польських слухачок. Ця зацікавленість, пов'язана і з черговою річницею, адже 120 років тому три дівчини – Ядвіга Сікорська, Станіслава Довгялівна та Яніна Космовка стали першими слухачками провідного навчального закладу [2, 83].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Попри помітний сплеск зацікавлень до полоністичної тематики у сучасній Україні, не всі проблеми отримали повноцінне висвітлення. З іншого боку, не доводиться констатувати і цілковиту прогалину, оскільки певним чином інтерес до освітніх студій присутній серед сучасних українських науковців. Утім, у дослідженні ми звернулися переважно до надбань польських дослідників. Зокрема, варто зауважити, що питання жіночої освіти у Польщі набуло активного обговорення серед інтелігенції. У Варшавській пресі відгомін цього питання знаходимо у творах Б. Пруса, Е. Ожешко та О. Свентоховського, а згодом до дискусії долучилися також і австрійці, додавши дискусії ліберального духу. Серед сучасних дослідників виокремимо дослідження Я. Хулевича та А. Качоровського [1–6].

Мета статті полягає у спробі висвітлити соціокультурний портрет перших слухачок, звернутися до умов їх повсякденного життя, розкрити мотивуючі чинники для здобуття фаху, та зрештою спробувати оцінити наскільки виправданим виявився такий професійний вибір, відповісти на питання, наскільки слухачкам вдавалося реалізувати себе у професії, а наскільки в особистому житті.

Виклад основного матеріалу. Перші студентки Ягелонського університету стали прикладом для наслідування, адже згодом до університету вступали все більше жінок. Так, наприклад, у 1901 р. їх налічувалось 174, а вже у передрік вибуху Першої світової війни – понад дві тисячі [5, 78]. Початок нового навчального року 1894–1895 вже відбувся, коли три дівчини Ядвіга Сікорська, Станіслава Довгялівна, Яніна Космовка, нетерпляче чекали початку студій. Декан факультету інформував, що професорський колектив схвально поставився до їх прохань про навчання і погодився прийняти їх на навчання як нових вихованок. Хоча вже після відвідин першої лекції з фармації студентки жалілися (обурювалися), що одногрупники їх висміювали та осуджували. Із 60-х рр. XIX ст. жінки могли навчатися в університетах Швейцарії та Франції, але швейцарки та французьки тяжіли до академічної науки. В обох тих країнах навчалися іноземки, найбільшим вагомим коефіцієнтом відзначалися росіянки та польки. На землях польських битва за рівний доступ до освіти розпочалася після січневого повстання та одразу набула розголосу [4, 77].

Консервативно налаштовані кола хотіли аби жінки і надалі перебували у колі родинно-побутових справ, та переконували, що вони не є здатними до абстрактного мислення та засвоєння знання на вищому рівні. Їм відверто не був до вподоби проект утворення у Кракові жіночої гімназії з програмою аналогічною до чоловічої, щоб у подальшому випускниці мали право вступу до університету. «Часом людині ліпше не знати і не розуміти багатьох речей, тому що не кожне задоволення цікавості веде до її умиротворення та ощасливлення – писав один із публіцистів [5, 34]. Інші відмічали сумніви щодо придатності жінок до лікарської справи, а відтак некваліфікованість майбутніх спеціалісток. Неочікуваною була промова однієї з польських феміністок, Г. Запольської, яка писала: «Не хочу жінок серед лікарів, юристів! Не філософствуйте! Не губіть людей! Чари! У цьому ваша сила» [7, 23].

Сили прихильників та противників освітньої емансипації жінок зрівнялися, що означало продовження нескінченних запеклих дискусій та нездатність прийняття однозначного рішення. І тільки завдяки Казимірі Буйвідовій, дружині професора Ягелонського університету, яка вирішила змінити традиційний стан жіночої освіти, прогалину було подолано. Спеціальний статус давав можливість відвідувати лекції та складати іспити, але без права отримання диплому. Бажаючи навчатися жінки повинні були також отримати письмову згоду професорів, які викладали у навчальному закладі. За прикладом Буйвідової понад 60 жінок (з яких лише одна полька, а решта – росіянки) написали заяви на прий-

няття їх до навчання в університеті. Для експерименту адміністрація університету обрала три кандидатки, серед яких – Сікорська, Довгялівна, Космовка, які після затвердження Міністерством освіти отримали статус студенток факультету фармації. Клопотання інших кандидаток дирекція Ягелонського університету відхилила [5, 40].

Перших студенток на перших лекціях колеги зустрічалися посвистуванням, тупанням, ба навіть образливими викликами, відтак не дивно, що кожна з «піонерок», здобувши право на навчання відчувала страх. Введені до зали тодішнім помічником доктора неорганічної хімії Августина Врублевського інститутки, були сприйняті образливими вигуками та загальним шурханням ногами по лавам. «Знесмілілі, не підіймаючи очі догори, знімали ми з вішаків одяг і кров застигла нам у серці. Один з мешканців гуртожитку встав, вийшов з-за лав і попрямував до нас повз всю залу, точно делегат від однокурсників йде щоб нас вигнати. Але юнак підійшовши ближче, ввічливо допоміг дівчатам зняти пальта, на їх подив, з повагою поставився до нас», – згадувала Ядвіга Сікорська. Хвилювання та емоції зникли, а згодом помічник пересадив з першої лави трьох студентів та розмістив там табличку «місця для жінок». Почалася лекція і все стало на свої місця [6, 90].

Студенти Кракова виявилися ввічливими та приязно ставилися до своїх нових одногрупниць. Хоча не обійшлося й без дрібних непорозумінь, насмішок на кшталт: «Прошу, пані, ручку», при цьому «ручка» в уживаному контексті означала канцелярський тримач для пера. Студентки з гумором ставилися до таких жартів, а спроби флірту тактовно зводили нанівець. Зустрічалися і випадки саркастичного та обурливого ставлення до студенток, але доволі обмежені [5, 67]. Консервативний Краків з цікавістю спостерігав за панянками, які порушили встановлені традиції. Їх впізнавали у громадських місцях, фотографували, а коли вони відвідували театр, глядачі навіть розглядали їх крізь бінокль [5, 67].

Цікавим видається і ставлення до навчання молодих панянок їх найближчого оточення. Зокрема, вже згадувана Ядвіга Сікорська не могла забути, як її тітки та двоюрідні сестри моралізували: «Для чого тобі те навчання? Жоден кавалер не наблизиться до тебе, бо від тебе буде тхнути карбонатною кислотою або йодоформом. Зіпсуєш собі руки. Заміж не вийдеш, бо чоловіки не люблять і не обирають учених дівчат» [8, 80].

Крім того, фах фармацевта не вважався престижним. Від фахівців не вимагали повної середньої освіти, а вже після чотирьох років навчання у середній школі можна було розпочати трирічну практику роботи в аптеці. Після фахового іспиту можна було досягти чину помічника аптекаря. Наступні три роки практики відкривали можливість вступу на навчання до університету. Навчання в університеті тривали два роки і закінчувалося випусковим іспитом, який давав можливість відкрити власну аптеку. На підросійській території це звання отримало назву – провізор, а на підавстрійській відповідно до чинного законодавства – магістра фармації [5, 68].

Ядвіга Сікорська та Станіслава Довгялівна познайомилися у Варшаві на таємних курсах для жінок. Станіслава Довгялівна планувала у майбутньому працювати в аптеці і хотіла здобувати подальшу освіту. З часом до цієї ідеї вдалася і Ядвіга Сікорська. На професійний вибір Станіслави Довгялівни вплинуло знайомство з Антоніною Лешневською, громадською діячкою, яка відстоювала права жінок. Після навчання на факультеті фармації, пані Станіслава у Петербурзі відкрила власну аптеку та працевлаштувала там винятково жінок. Крім того пані Станіслава відкрила і власну школу для жінок. Сучасні поляки пам'ятають шляхетну пані, адже її ім'ям названий Музей фармації у Варшаві [8, 45].

Батьки іншої першопрохідниці Ядвіги з розумінням поставилися до рішення дочки, але відверто розчарованою була сестра батька, також Ядвіга, власниця відомого у Варшаві пансіону для дівчат. Цей пансіон закінчила Марія Сколодовська–Кюрі. Тітка сподівалася, що її племінниця колись продовжить почату нею справу, але сама племінниця не бачила себе у ролі вчительки [5, 68].

Вибір фаху фармацевта для дівчат, був ознаменований не лише відстоюванням власного погляду на майбутнє, але й подоланням певних стереотипів, боротьбою з дискримінацією та встановленими стереотипами. Після канікул у 1890 р. панянки Ядвіга та Станіслава шукали аптеку, в якій би змогли почати навчатися практичним основам професії. Так вони обійшли з десяток аптек, але у кожній з них їх на них чекала відмова і вони поверталися ні з чим, хоча погоджувалися працювати навіть без заробітної платні. Зрештою завдяки знайомим вони були прийняті до аптеки пана К. Іванського у Кракові. Утім, власник одразу застеріг, щоб жінки працювали так, аби клієнти їх не бачили. Заборонив

їм також готувати ліки, побоюючись, що відвідувачі не захочуть їх купувати та приймати. Обережний пан Іванський навіть у найсміливіших мріях не міг сподіватися, якої реклами принесе йому працевлаштування дівчат – згодом аптека просто «тріщала по швах від зацікавлених відвідувачів» [5, 70].

Учениці справлялися вправно і власник почав доручати їм виписувати рецепти. Готових ліків на той час ще не було, медикаменти треба було готувати на місці. Натомість відповідальність аптекаря була надзвичайно великою – за кожні видані ліки відповідав аптекар, навіть якщо лікар допустив помилку, виписуючи хворому рецепт. Відтак помилка лікаря ставала цілковитою відповідальністю аптекаря [5, 70].

Праця в аптеці була виснажливою, а про кодекс законів про працю на той час ніхто навіть не чув, а умови праці встановлював власник. Аптека Іванського працювала цілий тиждень, включно зі святами та неділями з шостої (взимку – з восьмої) до одинадцятої вечора. Працівниці мали право на двогодинну обідню перерву та два вільні півдні на тиждень. Пан Іванський хвалив практиканток, але знаючи сутужність їх ситуації, використовував. За три роки роботи в аптеці Ядвіга та Станіслава не отримали жодного гроша, хоча практикантів чоловіків за аналогічну роботу матеріально винагороджували.

Випускники гімназії здобували преференції, адже могли завершити практику всього за рік. Ядвіга та Станіслава хотіла скористатися з цього тому, коли у Варшаві перебував міністр освіти звернулися до нього з клопотанням. Сановник отримав листа, але заздалегідь попередив, щоб не розраховували на успішне вирішення справи, що найближчим часом підтвердилося. Перед іспитом обидві практикантки на час відпустки вирішили записатися на курс теорії. Але пан Іванський, довідавшись про це шантажував їх, говорив, що не видасть їм документ, який засвідчував проходження практики [5, 70].

Жінки мусили бігти на лекції просто з аптеки, часто без обіду, а заняття закінчувалися пізно увечері. На курсах познайомилися вони з Яніною Космовською, яка також проходила практику в аптеці. Три приятельки здали іспит і потім клопотали про зарахування на факультет фармації до Варшавського університету. Панянки отримали відмову, але не здалися і заохочені підтримкою викладачів вирішили шукати щастя у Кракові, що зрештою і вдалося. В університеті студентки займалися наукою отримували відмінні оцінки, але лише один викладач не взяв їх на свій курс. «Тільки через мій труп пані відвідають зоологію» сказав професор Антоні Вейзейскі, коли черговий раз його просили дозволу. На що Яніна Космовка відповіла: «Мабуть, пан, дійсно помре, бо зоологію ми вивчати будемо!». Після свят професор все ж прийняв дівчат на навчання, а згодом оцінив та ставив за приклад колегам. Однак, навіть це не заважало професорові повторювати, що знання не знадобляться студенткам. Навіть коли через два роки після завершення навчання професор зустрів випадково пані Яніну вже з двома дітьми, то сказав, поглядаючи на дітей: «Ось у чому ваше призначення! І для чого пані здалося все те аптекарство?! [5, 70]

Після двох років фармацевтичних студій, випускниці вирішили здобути титул магістра, однак, коли клопотали про це, то отримали пораду від ректорату Ягелонського університету звернутися до Міністерства освіти. Однак, бюрократи не квапилися з відповіддю. Між тим, дівчата облаштовували особисте життя. Так, Ядвіга Сікорська вийшла заміж, Довгялівна поїхала до Москви, де з відзнакою склала іспит на провізора фармації. Через два роки питання подальшої освіти жінок набуло свого вирішення. Панянки могли скласти іспит магістерський, але на їх дипломах вказувалася відмітка про те, що вони не мали права працювати за фахом на землях Австро-Угорщини. Невтішні цим, Ядвіга Сікорська та Яніна Космовка все ж склали іспит у липні 1898 р. [5, 71].

Тим часом університет вже прийняв на навчання кілька десятків жінок, двома роками раніше почав приймати жінок університет у Львові, але надалі – головним чином з відмінності від чоловічої освіти програм у ліцях чоловічих та жіночих – жінкам надавався статус тільки хоспітанок (слухачок). Під тиском прожіночого лобі влада знайшла вихід з ситуації, надаючи можливість кандидаткам здавати іспит у чоловічих гімназіях. Зиск від цього кроку здобували кандидатки на навчання російського та пруського походження, де університету не приймали на все ще жінок, і лише з незалежністю Польща здобула право освітнє питання для жінок набуло свого вирішення [5, 71].

Цікавить нас і соціальний статус жінок. Так, наприклад, Станіслава Довгялівна походила з заможної родини, але жила скромно і любила допомагати іншим. Одній зі своїх подруг, наприклад, профінансувала навчання за кордоном і не приймала довго боргу, вирі-

шивши, щоб гроші передала комусь хто у нужді. На батьківщині пані відкрила через п'ять років після навчання власну аптеку, займалася місцевою освітою та поширенням правил гігієни серед населення. По отриманню спадку батьків, керувала сама, завдяки прослуханим в університеті курсам. Лише 1927 р. пані Станіслава повернулася до Кракова, де знову займалася фармацією. Ядвіга та Яніна працювали, виписуючи рецепти у місцевих лікарняних касах і зустріли подругу, яка допомагала їм до своєї смерті у 1933 р. На той час їй виповнилося 68 років. Яніна Космовка втілювала знання теорії на практиці, відкривши у Кракові першу технологію продукування та зберігання кефіру. Співпрацювала з професором Одонем Бувідем – засновником польської бактеріології. Яніна працювала над розробкою вакцини проти дифтерії. Померла у 1952 р. у віці 86 років. Ядвіга Сікорська ще у школі познайомилася з Розою Люксембург, Стефанією Семповською та Пауліною Срежевською, дочкою письменника Вацлава Срежевського. Ці знайомства відкрили Ядвізі світ Варшавських феміністок та соціалістів. Вона проводила курси підвищення кваліфікації молодих працівниць і двічі на тиждень навчала дітей з бідних родин. У 1897 р. вийшла заміж за Жигмунта Клементевича, приятеля з університету, діяча Польської соціал-демократичної партії [5, 71]. Клементевич у дружині знайшов редактора, автора та перекладача статей закордонної преси. Пані Ядвіга стала згодом головою асоціації трудящих жінок. У 1903 р. Ядвіга заснувала у Кракові магазин фармацевтичних товарів, де за прикладом Антоніни Лешневської працювала лише жінок, а також колег з навчання. Через кілька років з групою педагогів почала редагувати тижневик для дітей «Промінчик». З початком війни Ядвіга продовжувала роботу в одній з краківських аптек, а згодом відкрила господарство для вирощування лікарських рослин. Через чотири роки заповіла це своїй дочці та зятеві, а сама повернулася до фаху. У 1924–1932 рр. обіймала керівну посаду у відділі таксації рецептів лікарняних кас, а потім присвятила себе студіям психології дитини. Польській асоціації психологів в Кракові та редакції Психологічного часопису в Познані переказала сім своїх рукописів. У 1948 р. овдовіла. Пан Клементевич був надзвичайною людиною: освічений лікар, соціальний працівник, за переконаннями соціаліст, займався колекціонуванням та обожнював спорт. Прожили вони разом півстоліття і виховали чотирьох дітей. Після смерті чоловіка Ядвіга поїхала до проживаючої в Іспанії найменшої дочки, а до Польщі повернулася через сім років. Померла у Кракові у 1963 р. проживши 92 роки [5, 71–75].

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що основні наміри та реалізація права жінок на повноцінну освіту були спричинені загостренням жіночого питання та адекватними до загальноісторичних обставин. Контраверсійності вирішення проблеми додавала неоднозначна позиція влади, інтелектуальних та громадських кіл. Слухачки діяли у правовому полі задля продовження власного фаху. Актуалізуємо, що для досягнення поставленої мети слухачки не діяли осібно, а навпаки обирали колективну стратегію. Крім того, обрані нами постаті руйнують стереотип за яким, людина, а переважно жінка може реалізувати себе винятково в одній площині, адже кожна з них була успішною як у професійній так і в родинній справі.

Список використаної літератури

1. Melkowski S. Poglądy estetyczne i działalność krytycznoliteracka Bolesława Prusa / S. Melkowski. – Warszawa, 1963. – 311 s.
2. Hulewicz J. Walka kobiet polskich o dostęp na uniwersytety / J. Hulewicz. – Warszawa, 1936. – 451 s.
3. Żmigrodzka M. Eliza Orzeszkowa 1841–1910 / M. Żmigrodzka. – Warszawa, 1983. – 231 s.
4. Swicchochowski A. Dumania pessimisti / A. Swicchochowski. – Warszawa, 1953. – 335 s.
5. Hulewicz J. Walka kobiet polskich o dostęp na uniwersytety / J. Hulewicz. – Warszawa, 1989. – 501 s.
6. Kaczorowski Andrzej W. Królówka / Andrzej W. Kaczorowski // Wiedza i Życie. – 2009. – №10. – S. 56–78.
7. Floryńska-Lalewicz H. Gabriela Zapolska / H. Floryńska-Lalewicz – Warszawa, 1993. – 411 s.
8. Archiwum Historii Kobiet. Jadwiga Sikorska-Klemensiewiczowa [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://herstorie.pl/kobiety>.

Одержано редакцією 21.01.2015

Прийнято до публікації 13.02.2015

Аннотація. *Котиченко А.А. Первые студентки Ягеллонского университета. Осуществлена попытка обратиться к социокультурному портрету первых студенток Ягеллонского университета. Основное внимание обращено на мотивационные факторы, отдельные аспекты повседневности, обусловившие потребность в высшем образовании.*

Ключевые слова: студентки, Ягеллонский университет, фармація, история образования.

Summary. *Kotichenko A.A. The first Poles on the university.* The article investigates the problem of solving the Female educational question in Poland. The author paid her attention to the first female student of Faculty of Pharmacy at the Jagellonian University. The research focuses on the development of the educational movement on female high education on the Polish lands. The main attention is paid to the sociocultural portrait of students who tried to study at the university. The author pointed out the personal intensions that motivated young girls to teach. Women's education as a scientific direction transformed into autonomous branch. The main task of the article was to represent portrait of young female students. The author mentioned that ambitions help students to keep the goal. The circumstances of everyday life and teaching, conflicts, personal positions of pupils are described in the research. The author comes to the conclusion that the position of society and intelligence played a great role on the solving of the female question. It is also mentioned that the main aim was to create the compromise model between family and career.

Key words: *students, university, researchers, gender, history of education.*

УДК 94(477.83/.86)«XIX»

І. Я. Райківський

МИХАЙЛО МАКСИМОВИЧ І ГАЛИЧИНА

Анотація. У статті висвітлюється роль М. Максимовича в розвитку українського національного руху в Галичині XIX ст. Особливу увагу звернуто на його листовні й особисті зв'язки з галицькими діячами, відображення поглядів на півдастрійську Галичину в творчості видатного українського вченого.

Ключові слова: *М. Максимович, Галичина, діяч, національний рух, лист.*

Постановка проблеми. Ключову роль у національному відродженні (модерному націотворенні) XIX – початку XX ст. відіграло утвердження модерної української національної самосвідомості, що стало заслугою передової інтелігенції по обидва боки кордону між Російською та Австрійською (Австро-Угорською) імперіями. Серед чільних діячів національного руху на Наддніпрянській Україні, що виявляв постійний інтерес до Галичини, був М. Максимович.

Мета. Автор статті поставив за мету розкрити роль видатного українського вченого М. Максимовича, уродженця Черкащини, в розвитку національного руху в Галичині та його зв'язки з галичанами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу. Обрана тема привертала увагу деяких дослідників, зокрема М. Возняка, К. Студинського, на сучасному етапі – В. Масценка, О. Міллера та ін. [2; 19; 37], у тому числі автора пропонованої статті [29; 30], але й сьогодні викликає науковий інтерес. Основою для дослідження послужило опубліковане листування М. Максимовича з галичанами [4; 6; 12; 21; 26; 27; 38], народознавчі твори вченого [11; 13–16; 33–35; 39–41], відомості про нього в періодичній пресі Галичини [1; 7; 22; 23; 45] тощо. Серед використаних матеріалів – маловідомі архівні першоджерела з досліджуваної проблеми [9; 10; 42; 43].

Український національний рух під імперською владою, за прийнятою в історичній науці періодизацією для «недержавних» народів у Центрально-Східній Європі, пройшов три стадії розвитку: «А» – наукову; «В» – організаційну або куль турну, період активізації національної свідомості; «С» – політичну. На першому етапі (до середини XIX ст.) окремі вчені, серед яких видне місце належало М. Максимовичу, зайнялися дослідженням життя народу – фольклору й етнографії, мови, історії. М. Максимович порівнював народнописенну творчість із плодною квіткою, у якій більше життя, ніж у заморському пустоцвітові [17, 120]. У передмові до збірки 127 українських пісень, виданої в 1827 р. у Москві, М. Максимович писав: «Наступило, кажеться, то время, когда поз нают истинную цену народности, – начинает уже сбываться же ла ние – да создастся поэзия истинно русская!» (в оригіналі – «русская». – І. Р.) [11, 346]. У збірці вміщено думи та пісні – історичні, гайдамацькі, чумацькі, обрядові та ін. Автор підкреслював багатство фольклорної спадщини: «едва ли какая страна может на зваться столь песенною, как Малороссия...» [11, 348,349]. Передмова стала першою теоретичною працею, з якої починають історію української фольклористики як науки [41, 306,311].

Аналіз тексту першої фольклорної збірки М. Максимовича 1827 р. [16] дає підстави стверджувати про усвідомлення автором єдності етнічних українських земель. Так, у до-